

0. О курсу Основи геометрије/Геометрија 2

Материјали са предавања, све информације о курсу, обавештења и **термини за полагање** усменог дела биће објављивани на страници предмета, на сајту:

<https://faculty.matf.bg.ac.rs/p/katarina.lukic/>

Email:

katarina.lukic @ matf.bg.ac.rs

- Начин полагања: писмени део испита (60 поена од којих је потребно освојити бар 22 да би се (условно) положио писмени део испита) и усмени део испита (40 поена)
- Признају се поени са делова усмених из ранијих година и са писмених са бар $37\% \approx 11/30$
- Испитна питања ће бити доступна на сајту, као и слајдови са предавања.

Индуктивни метод је начин закључивања у ком до закључка долазимо на основу низа појединачних примера. Најчешће не можемо проверити све случајеве, па може довести и до погрешних закључака.

Дедуктивни метод је начин закључивања у коме се доказивањем добија општи закључак. У њему се нови појмови **дефинишу** преко већ познатих појмова, а тврђења **доказују** помоћу већ доказаних тврђења методама математичке логике.

Неопходно је, ипак, да неки појмови и нека тврђења буду почетна, иначе бисмо започели бесконачну процедуру регресије.

Почетне појмове, који нису дефинисани, називамо **основним** или **недефинисаним** појмовима.

Почетна тврђења, која „не доказујемо”, већ претпостављамо њихову истинитост, називамо **аксиомама** те теорије.

Својства која једна аксиоматска теорија може имати:

- **непротивречност**: није могуће да се у тој теорији докажу и став τ и став $\neg\tau$;
- потпуност**: за сваки став τ те теорије може се доказати да важи τ или да важи $\neg\tau$;
- независност аксиома**: ни једна аксиома се не може доказати из осталих.

На овом курсу бавићемо се аксиоматским заснивањем еуклидске и хиперболичке геометрије.

Први покушаји дедуктивног заснивања геометрије датирају још средином 5. века п.н.е.

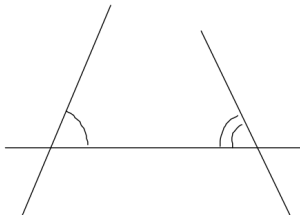
300. године п.н.е. **Еуклид** је написао **Елементе**, 13 књига у којима су поступно изведена основна геометријска знања тог времена.

Основни ставови су били подељени на аксиоме и постулате. Нпр. први постулат је гласио:

„Претпоставимо да се од сваке тачке ка свакој другој може повући права линија”, данашњим речником „за сваке две тачке постоји права која их садржи”.

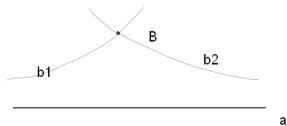
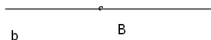
Пети Еуклидов постулат:

„Претпоставимо да ако једна права у пресеку са другим двема правама образује са исте стране два унутрашња угла чији је збир мањи од два права угла, те две праве, бескрајно продужене ће се сећи и то са оне стране са које су ови углови”.

Због компликованог исказа 5. Еуклидов постулат је изазивао подозрење, многи су сматрали да се он може извести из осталих аксиома и постулата.

Уколико прихватимо остале ставове, тврђење еквивалентно 5. Еуклидовом постулату је Плејферова аксиома. У мало слободнијој интерпретацији:

„У равни одређеној тачком B и правом a која је не садржи, постоји тачно једна права b која садржи B и нема заједничких тачака са a ”.

У школи смо за праве a и b говорили да су паралелне.

У 19. веку је доказана независност

5. Еуклидовог постулата од осталих аксиома. То су независно један од другог показали Јанош Бољај и Николај Лобачевски.

Кренули су од тврђења Плејферове аксиоме и претпоставили супротно.

Међутим, уместо да дођу до контрадикције, изградили су до тада непознату геометрију која се назива **хиперболичка**, односно геометрија **Бољај-Лобачевског**.

Ако неки скуп објеката (математичких или не) и релације међу њима задовољавају аксиоме једне теорије, онда је тај скуп објеката **модел** те теорије.

Уколико постоји модел за дату теорију онда је она очигледно непротивречна. Такође, свака теорема те теорије важи у сваком моделу те теорије.

Први потпун систем аксиома еуклидске (хиперболичке) геометрије дао је Хилберт 1899. године. Ми ћемо у овом курсу користити врло сличан систем аксиома.

При том, дуго нећемо моћи да уведемо појам паралелности!

Основни појмови:

1. Непразан скуп $\mathcal{S}$, простор, чије елементе називамо **тачкама**.
2. Класа поскупова $\mathcal{L}$ простора, које називамо **правама**.
3. Класа поскупова $\mathcal{P}$ простора, које називамо **равнима**.
4. Две релације дужина 3 и 4 на скупу $\mathcal{S}$, које означавамо са $\mathcal{B}$ и $\mathcal{C}$.

Дефиниција

Непразан скуп тачака је **лик** или **фигура**. Тачке које припадају једној правој су **колинеарне**, а тачке, праве или друге фигуре које припадају једној равни су **ко(м)планарне**. Две некомпланарне праве су **мимоилазне**. Праве које садрже исту тачку су **конкурентне**, а равни које садрже исту праву су **коаксијалне**.

Водимо рачуна: не можемо појам мимоилазних правих дефинисати користећи појам паралелности!